

Управление на биотичните заплахи в горите – поуки от каламитета на короядите в ЕС

Д-р инж. Петя МАТЕВА – главен експерт в отдел „Стопанисване на горските територии“ в ИАГ

В периода 30 май – 1 юни 2023 г. Изпълнителната агенция по горите участва в семинар в гр. Брезнице, Чехия, организиран от Министерството на земеделието в Чехия и Министерската конференция за опазване на горите (*Forest Europe*). Семинарът е част от работата на FOREST EUROPE по внедряване на паневропейския механизъм за познаване на риска в горите (FoRISK) за подпомагане на адаптирането им към променящите се климатични условия. Целта на мероприятиято беше да се обменят знания и добри практики, да се работи в партньорство с държавите в Европа за предотвратяване и по-добър контрол на стъблени насекоми, както и на други биотични заплахи.

Проблемът с нападението от типограф в смърчовите гори в Европа беше представен от участниците от държавите Чехия, Германия, Австрия, Полша. В презентациите на представителите от Англия, Литва, Норвегия, Украйна, Финландия и България беше показано фитосанитарното състояние на иглолистните гори към момента, практическият опит в мониторинга и борбата със стъблените вредители. На семинара присъстваха и представители на Белгия, Хърватия, Италия, Сърбия, Словакия и Швеция. Накратко бяха представени дейностите на ФАО за управление на огнищата на корояд в световен мащаб. Изтъкната беше необходимостта от паневропейска база данни за загиналите и увредените гори, която да съдейства за проектиране и създаване на устойчиви на климатичните промени гори. Беше представен проект на Европей-

ския горски институт за създаване и поддържане на Обсерваторията „ForestWard“ за осигуряване на устойчивост на европейските гори. Внимание беше обърнато и на ролята на медийното отразяване на проблема с корояда. На семинара беше представен проект на кратка политика като ръководство за управлението при нападение от корояд с дейности и параметри, групирани в четири етапа (подготовка, превенция, ответна реакция и възстановяване на увредените територии). Същата политика ще бъде представена, с някои допълнения, на предстоящата 9-а Министерска конференция през 2024 година.

Проведеният семинар по управление на риска от нарушения в горите даде насоки за необходимите дейности от страна на FoRISK за осъществяване на международно сътрудничество, за редовен и официален обмен на знания и опит между институциите за изследване на горите, администрацията и горските предприятия в европейските страни.

ПРЕДПРИЕТИ МЕРКИ В ЧЕШКАТА РЕПУБЛИКА

Почти половината от залесената площ в Република Чехия са смърчови гори, а около 95 % от уврежданията в горите им са причинени от корояди (*Ips typographus*, *Ips duplicatus*, *Pityogenes chalcographus*). Част от предприетите спешни мерки през 2019 г. за управление на бедствията и за смекчаване и бързо отстраняване на последиците от каламитета от типограф включва зонирание на

горите и определяне на приоритетни действия в тях въз основа на оценка на степента и интензивността на увреждането. Още тогава е поставен срок за овладяване на каламитата до 31 декември 2022 г., за да се даде достатъчно време на собствениците на горите за организация и изпълнение на различните мероприятия по почистване, залесяване и опазване на възстановените горски участъци (сн. 1). Допустимо е в силно нападнатите зони да бъдат оставени изсъхналите дървета, в които вече няма корояди. В по-слабо увредените райони собственикът е задължен да търси активно дървета с увреждания и незабавно да извършва принудителни и санитарни сечи.

Залесяването след провеждане на сечите трябва да бъде извършено в срок от 5 години. За тази цел естествено възобновените участъци се обезопасяват за следващите 10 години чрез ограждане (сн. 2) или поставяне на механична защита срещу нападение от дивеч (сн. 3). Необходимо е възобновените горски участъци да са достатъчно стабилни и устойчиви на въздействието на абиотични фактори – особено на вятър, пожар и дивеч. При изкуствено възобновяване на площи над 2 ха се разрешава да се оставят незалесени ивици с широчина до 5 м и разстояние една от друга най-малко 20 метра. По преценка на собственика същите ивици може да се създадат и по-късно, при отглеждане на насажденията.

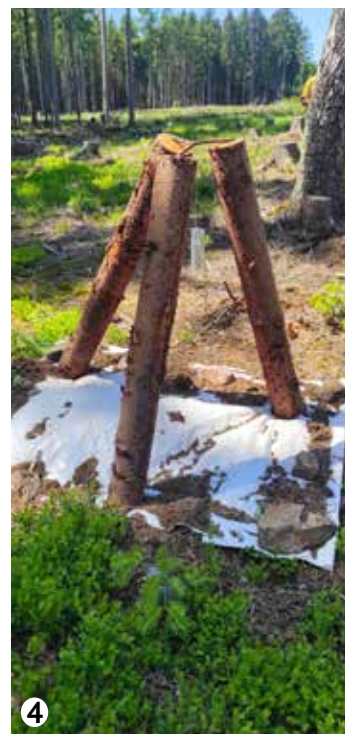
Към момента увредените от типограф площи са възобновени естествено с бреза и трепетлика, допълнително е залесено с елша и ела. Основният възприет принцип има за цел постигане на бърз икономически ефект и добив на дървесина в рамките на 20 – 30 години.

Ограждане на възобновен участък

Механична защита на фиданките срещу нападение от дивеч

Триножник с феромон

ОСНОВНИ ДИСКУТИРАНИ ТЕМИ

1. Наблюдаваните климатични промени в последните 4 десетилетия доведоха до безпрецедентно ниво на каламитата от корояди в Северното полукълбо. Масово нападение от корояди в иглолистните гори е регистрирано както през 2018, така и през 2022 година. Екстремните климатични условия в Европа в периода 2018 – 2022 г. и сушата през 2018 г. имат огромна роля за настоящите здравословни проблеми в иглолистните гори, както и за фитосанитарното състояние на бука, ясена и дъба в европейските гори. Очаква се тази тенденция да продължи главно поради по-високите температури и нарастващата честота на засушавания. Като допълнителни фактори бяха дискутирани напредналата възраст на горите, големият запас на дървесина, неновременното провеждане на принудителни сечи, трайната загуба на квалифицирана работна сила, бездействието на редица собственици поради незнание или незаинтересованост, негъвкавата система на обществените поръчки и др.

2. Предприетите мерки за защита на горите са незабавно провеждане на принудителните сечи (от 1 август до 31 март), постоянен мониторинг на корояда чрез феромонови уловки и триножници до заложените ловни дървета (сн. 4), поддържане на ниска плътност чрез санитарни сечи и обелване на нападнатите дървета (сн. 5) преди короядът да излети. Изпълнението на тези мерки е определящо предимно за появата и ограничението на пролетното поколение, тъй като лятното поколение се контролира трудно. В силно нападнатите райони залагането на феромонови капани, ловни дървета или отровни капани не постига необходимия ефект. Въз основа на данни за средните дневни температури и улова във феромоновите уловки се прави модел за летежа на короядите, който е водещ при залагане на ловните дървета и тяхното последващо обелване.

3. Прилаганите превантивни дейности включват прореждане на дърветата за намаляване на конкуренцията за хранителни ресурси, смяна на видовия състав за намаляване на гостоприемниците на короядите, съкращаване на възобновителния период, за да се намали делът на зрелите, уязвими дървета. Предприемат се мерки за залесяване с по-кратковечни дървесни видове, които да позволят извличане на полза за собствениците в следващите 15 – 20 години.

4. Приоритетно е интегрираното управление на вредителите с превес към биологична борба,

Машинно обелени нападнати смърчови стъбла

а използването на инсектициди е крайна мярка. Към момента ЕС все още обсъжда възможностите за въвеждане, производство и употреба на безгръбначни агенти за биологичен контрол на стъблените вредители в рамките на територията на Съюза. В Украйна вече имат практически опит в биологичната борба с короядите чрез развъждане и разселване на мравкоподобния бръмбар *Thanasimus formicarius*.

5. Уврежданията в горите водят до широкомащабни трансформации на горския ландшафт. Загубата на гори увеличава нетните въглеродни потоци от сушата към атмосферата, което води до изменение на климата. Това от своя страна оказва влияние върху регионалната икономика и търговията с дървесина, търсенето и предлагането на работна ръка и т.н. Първоначално се наблюдава насищане на пазара с евтина дървесина, временно се увеличава заетостта на работната

ръка, а производителите на дървесина търпят загуби. Съобщени бяха социалните последици от каламитата като намаляване на качеството на живот и икономическото благосъстояние на собствениците на гори, възникване на конфликти при използване на земята. В някои части на Европа огнищата на корояд и усилията за управлението им са предизвикали социални вълнения и политическа нестабилност (Германия, Чехия, Полша и Словакия). Тези събития пораждаят повече предизвикателства към традиционната реакция при възникване на увреждания в гората и подчертават необходимостта от по-всеобхватна рамка за управление.

6. Научните постижения в последните години изискват преразглеждане на предишните управленски стратегии, като има известна разлика при горите за дърводобив и защитените гори. За производствените гори се предлага преразглеждане на комплекта от икономически, социални, екологични, инфраструктурни и законодателни аспекти. В защитените гори, където по подразбиране се предлага ненамеса, е важно да се уточни при какви обстоятелства са необходими активни действия, без да се допуска противоречие с целта за опазване на биологичното разнообразие.

Като цяло нападението от корояди влияе негативно върху екосистемните услуги, но положително върху биоразнообразието. Европейските учени виждат проблема с короядите като много добра възможност за създаване и отглеждане на нови устойчиви гори и проследяване на въздействието на климатичните промени върху тях. Прилагането на лесозащитните мероприятия не може да спре изменението на климата, но дава време за трансформация и адаптиране на горите.